

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ ТЕКСТОВОЇ КАТЕГОРІЇ «АНТРОПОЦЕНТРИЧНІСТЬ» (на прикладі поетичних текстів)

Єщенко Т. А.

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

У статті обґрунтовано думку про поетичний текст як акт комунікативної взаємодії між адресантом і адресатом й запропоновано типологію адресантів на підставі квантитативної методики відповідно до кількості уживань ними тих чи тих художніх образів. Подано аналіз останніх досліджень і публікацій, описано наявні класифікації адресантів у сучасній лінгвістиці тексту. Джерельною базою послуговували віршовані твори сучасних українських поетів В. Виноградова, Р. Скиби, І. Павлюка, Л. Мельник, М. Кіяновської, Н. Нежданой, А. Дністрового, В. Балдинюк, С. Жадана, О. Галети, В. Махно, Д. Кубая, Н. Дички, О. Яковини, Н. Федорака, П. Михайлюк, П. Вольвача, А. Бондаря, І. Бондаря-Терещенко, О. Сливинського та ін., що вміщені в літературних часописах, журналах, газетах, антологіях поезії: «Березіль», «Кальміус», «Сучасність», «Кур'єр Кривбасу», «Літературна Україна», «Тернопіль вечірній», «Дніпро», «Світо-вид», «Дзвін», «Дніпро», «Слово просвіти», «Слово і час», «Західний кур'єр», «Світ молоді», «Київ», «Українська культура», «Диво-слово», «Вітчизна» та ін. Здійснено суцільну вибірку метафор зі словесних цілих і в статистичний спосіб з'ясовано найпродуктивніші типи метафор у слововжитку адресантів, класифіковано за вказаним критерієм адресантів художньої комунікації. Обґрунтовано думку, що квантитативний аналіз уживання художніх образів уможливає класифікацію як колективних адресантів (певного літературного покоління, поетичного угруповання та ін.), так й окремого автора. Простежено репрезентацію текстової категорії «антропоцентричність» крізь призму образно-метафоричного слововжитку, з'ясовано персонологічний вияв адресанта. Виокремлено: адресанти іменниково-метафоричного типу слововжитку, адресанти дієслівно-метафоричного типу слововжитку, адресанти прикметниково-метафоричного типу слововжитку, адресанти антропометафоричного типу слововжитку, адресанти зоометафоричного типу слововжитку, адресанти ботанометафоричного типу слововжитку, адресанти синестезійно-метафоричного типу слововжитку.

Перспективою дослідження є опис текстової категорії «антропоцентричність» і її складників (адресант / адресат) в аспекті семантики, прагматики, комунікативності.

Ключові слова: текст, адресант, тип адресанта, текстова категорія «антропоцентричність».

Yeshchenko T. A. Imagery as a representative of the text category "anthropocentrism" (on the example of poetic texts). The article substantiates the idea of a poetic text as an act of communicative interaction between the addressee and the addresser and proposes a typology of addressees on the basis of quantitative methods in accordance with the number of uses of certain imagery. The analysis of the latest researches and publications is given, the available classifications of addresser in modern linguistics of the text are described. The research is based on poetic works of modern Ukrainian poets V. Vynohradov, R. Skyba, I. Pavliuk, L. Melnyk, M. Kiyanyovska, N. Nezhdana, A. Dnistrovyy, V. Baldynyuk, S. Zhadan, O. Galeta, V. Makhno, D. Kubay, N. Dychka, O. Yakovyna, N. Fedorak, P. Mykhailiuk, P. Volvach, A. Bondar, I. Bondar-Tereshchenko, O. Slivynsky, etc., which are published in literary magazines and journals, newspapers, anthologies of poems "Berezil", "Kalmius", "Dnipro", "Svito-vyd", "Dzvin", "Dnipro", "Kyiv", "Dyvoslovo", and others. A continuous selection of metaphors from verbal wholes was made and the most productive types of metaphors in the word usage of the addresser were clarified in a statistical way, classified according to the specified criterion of the addresser of literary communication. The author substantiates the opinion that the quantitative analysis of the use of imagery allows classification of both the collective addresser (a certain literary generation, poetic group, etc.) and an individual author. The representation of the text category "anthropocentrism" is traced through the prism of figurative-metaphorical word usage, the personal manifestation of the addresser is clarified. The following are singled out: the addresser of the noun-metaphorical type of word usage, the addresser of the verb-metaphorical type of word usage, the addresser of the adjective-metaphorical type of word usage, the addresser of the anthropometaphorical type of word usage, the addresser of the zoometaphoric type of word usage, addressees of the botanometaphorical type of word usage, the addresser of the synesthesia-metaphorical type of word usage.

The perspective of the research is the description of the text category "anthropocentrism" and its components (addresser / addressee) in terms of semantics, pragmatics, communicativeness.

Key words: text, addresser, type of addresser, text category.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Традиційним у лінгвістиці є опис художніх образів, їхня типологія. На проти-

вагу цьому адресант, мовець, людина, тривалий час був вилучений із поля дослідницької уваги. Студіюванню підлягав лише текст як результат комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У мовознавчій науці нині наявні різноманітні класифікації адресантів, які ґрунтуються як на критеріях, що застосовуються у визначеннях типів дискурсу, так і на критеріях, що є основою опису мовних особистостей у дискурсі, тобто адресанта та адресата (пор.: наукові праці Т. Єщенко [1; 2], Т. Космеди [3], Т. Радзівєвсько [4], І. Синиці [5], О. Селіванової [6] та ін.). Фахівець з теорії словесних цілих О. Селіванова описує такі типи адресантів у тексті: 1) колективний адресант (два автори тексту або колектив авторів); 2) невідомий, зумовлений часовою віддаленістю режимів породження й інтерпретації словесного цілого; 3) неактуальний – дискурсивна локація обмежується автором-функцією й не потребує конкретної авторської актуалізації; 4) узагальнений – автор-функція, співвідноситься з колективним носієм етнічної свідомості [6, 512]. І. Синиця виокремлює типи адресантності: 1) *експліцитний*, коли автор відкрито заявляє свою присутність у тексті, не боячись дискутувати й говорити про свої ідеї, роль у художньо-пізнавальному процесі; 2) *імпліцитний*, який виникає за умови неявної присутності автора в тексті, автор виступає нібито пасивним комунікантом; 3) *нейтральний* тип адресантності, коли автор свої думки висловлює не від власного імені, а від узагальненої, колективної особи, для нього роль у пізнавальному процесі дорівнює ролі адресата, тому він ототожнює себе й читача як один колективний мисленнєво-пізнавальний організм (пор.: [5, 15–16]). Така класифікація може застосовуватися й для аналізу поетичного дискурсу. На противагу цьому немає розвідок, у яких було б описано *типи адресантів на підставі квантитативних досліджень*, тобто залежно від кількості вживання того чи того художнього образу в поетичному тексті.

Формулювання мети і завдань статті. Мета пропонованої розвідки – описати типи адресантів на прикладі поетичних текстів, вдаючись до статистичних методів – залежно від частотності вживання художніх образів у віршованому словесному цілому. Досягненню поставленої мети підпорядковано низку дослідницьких завдань: 1) у статистичний спосіб з'ясувати найпродуктивніші типи метафор у слововжитку адресанта; 2) класифікувати за вказаним критерієм адресантів поетичної комунікації.

Джерельна база й методи дослідження. Суцільну вибірку метафор здійснено з текстів українських поетів 1990-х років (В. Виноградов, Р. Скиба, І. Павлюк, Л. Мельник, М. Кіяновська, Н. Неждана, А. Дністровий, В. Балдинюк, С. Жадан, О. Галета, В. Махно, Д. Кубай, Н. Дичка, О. Яковина, Н. Федорак, П. Михайлюк, П. Вольвач, А. Бондар, І. Бондар-Терещенко, О. Сливинський, Р. Мельників, О. Соловей, М. Розумний, І. Ципердюк, О. Горкуша, О. Чекмишев, І. Старовойт, Г. Гармаш, Г. Крук, І. Андрусак, М. Савка, С. Дзюба, С. Процюк, Ю. Бедрик), опублікованих у період 1990–2017 років у вітчизняних часописах, альманахах, газетах, журналах («Березілля», «Кальміусь», «Сучасність», «Кур'єр Кривбасу», «Літературна Україна», «Тернопіль вечірній», «Дніпро», «Світо-вид», «Дзвін», «Слово просвіти», «Слово і час», «Західний кур'єр», «Світ моло-

ді», «Київ», «Українська культура», «Дивослово», «Вітчизна» та ін.), а також у поетичних антологіях («100 молодих поетів України» (2008), «Антологія української поезії другої половини ХХ сторіччя» (2001), «Дивовид» (1997), «Іменник» (1997), «Літургія кохання» (2008), «Початки» (2008), «Вертоград» (2009), «Дев'ятдесятники» (1998), «Антологія нової української поезії» (1998), «Біла книга кохання» (2008), «Боян-97», «Пастухи квітів» (1999), «Противаження» (2001), «Антологія української поезії зміни епох» (2001), «Два міста» (2000), «Позадесятники» (1999), «Привітання життя-94, -98» (1995, 1998), «Ми і вона» (2005), «Шех поетів» (1999), «Заспів» (2000), «Два міста» (2000), «Готелі Харкова» (2000), «Молоде вино» (2000), «Літпошта» (2009), «Знак» (2013) та ін.).

Обрана квантитативна методика дослідження вможливило виявлення персонорозрізнавальної функції художніх образів (метафор), а також визначення типу адресанта як складника текстової категорії «антропоцентричність».

Виклад основного матеріалу дослідження. Віршований дискурс розглядаємо як *акт комунікативної взаємодії адресанта й адресата*. Зв'язок останніх відбувається через текст, художній образ. Окрім вказаної функції, він постає і як потужний механізм (іміджева константа) витворення комунікативного образу поета-адресанта; як упізнавано-знакове відображення мовно-естетичної ідеології, певної лінгвостетичної програми мовно-літературної епохи, літературного угруповання загалом та особистості комуніканта зокрема. Лінгвоперсоналогічний ракурс вивчення художніх образів є новим і перспективним у новочасній мовознавчій науці, здатним розкривати всю повноту й неповторність письменника з урахуванням світоглядно-прагматичного, психофізіологічного, лінгвального аспектів. Значущими для адресанта художнього дискурсу є такі мовленнєво-іміджеві ознаки, як унікальність і харизма. Останнє акцентує на прагматичності образного конструювання, мовленнєвих чи інтелектуальних діях (логічно вмотивованих, парадоксальних), передбачає майбутні понятійні зрушення й відповідно семантичні зміни в поетичній картині світу українців, розширює потенційні можливості мови. Унаслідок семантичної інтракції: перехрестя, взаємодії, співположення чи співіснування (а не заміни, перенесення) двох значень (чи сем), – на поетичній палітрі утворюється третє оказіональне значення, новий смисл. Останнє уможливило утвердити оказіональні норми семантичної кореляції, здійснити індивідуально-авторську інтерпретацію нормативно закріплених значень слів. Семантико-когнітивний підхід до вивчення художніх образів значно поглиблює їх традиційне розуміння як нерегулярного явища мови й дає підстави в науково-дослідницькій практиці вивчати художні образи різнобічно, у тісному зв'язку з асоціативним мисленням адресанта, культурним дискурсом, розкриваючи гносеологічні можливості художніх висловлювань. Колективна мовна особистість певного літературно-мовного покоління – складник поетичної лінгвоперсоналогії, що є узагальненим образом комуніканта й вті-

лює типові риси представників віршованої словесної творчості певного часового періоду: відповідну ментальність, картину світу, своєрідну лінгвокультуру, цінності, ідеї тощо. Під час аналізу колективної / індивідуальної мовної особистості українських поетів на світоглядно-прагматичному рівні варто розуміти, що представникам віршованої комунікації певного періоду притаманне спільне (поколіннєве) утілення духу своєї епохи в художніх образах.

Ми ж у цій розвідці пропонуємо новітній підхід **опису типів адресантів** – залежно від кількості художньо-образного слововжитку (порівнянь, епітетів, метафор тощо). У такий спосіб простежуємо репрезентацію текстової категорії «антропоцентричність» і відповідаємо на вкрай значущі питання: «ЯК через мовні одиниці втілюється вказана категорія у словесному цілому?», «ЯК через образну маніфестацію відбувається **персоналогічний вияв адресанта**?»

Переконані: квантитативне дослідження вживання тих чи тих одиниць у поетичному тексті (до прикладу, антропометафор, порівняно з іншими групами метафор-оживлень, зокрема зоометафор, ботанометафор тощо) сприяє виявленню певного **типу адресанта**. Ілюструємо думку спостереженнями, які частково вже опубліковані в нашій одноосібній монографії, присвяченій особливостям поетичної комунікації адресантів української поезії 1990-х років (детальніше див.: [2]), і подальшими доповненнями, уміщеними в цій статті.

Унаслідок наукових спостережень виявлено, що колективний адресант художньо-образної комунікації кінця ХХ століття є **антропометафоричного типу слововжитку**, оскільки саме ця семантична група визначає їхній мовотворчий стиль (становить 70,7% від загальної кількості метафор-оживлень; для порівняння: зоометафори – 14,8%, ботанометафори – 13,9%, химерометафори – 2,1%). Антропометафора є лінгвоперсоною Л. Мельник (80,6%), І. Павлюка (84,6%), Д. Кубая (76,3%), Н. Федорака (75,3%), О. Галети (74,6%), В. Виноградова (74,4%), В. Балдинюк (74,3%). Чималу статистику вказаних метафор фіксуємо в ідіолектах О. Яковини (69%), Р. Скиби (66,7%), М. Кіяновської (57,4%), Ю. Бедрика (54,5%), І. Андрусяка (52,1%). Неживі предмети, аксіологічні концепти, явища природи в антропометафорах збагачуються семою «діє як людська істота». З-поміж найпродуктивнішої групи антропометафор, які визначають мовленнєвий портрет адресантів української поезії кінця ХХ століття і посідають перше місце, є образи, ключовими словами яких постають слова-соматизми (32%). Найчисленніші з них – лексеми *очі, серце, долоня, рука, палець, плече, нога, тіло, волосся, нерв, вухо* тощо. Досить продуктивну групу формують антропометафори зі словами-конкретизаторами індивідуальних властивостей людини (22%), зокрема: *сивий, сонний, п'яний, сумний, оголений, старий, босий, кволий, нечесаний, вагітний, застуджений, хворий, самотній, щасливий, блідий, захоханий, вродливий* та ін. Іміджевим показником мовної особистості поетів кінця ХХ ст. постають антропометафори із ключовими словами, що означають дії людини: *сміятися, ходити, дихати, стояти, дивитися, грати, рвати,*

шукати, гоїдати, спати, сидіти, чекати, бігти, ткати (20,1%). Численну групу утворюють антропометафори з ключовими словами лексико-семантичної групи «Маски-типажі» (20,4%).

Кількісний аналіз ключових слів зоометафор кінця минулого століття показав: мовленнєвий імідж адресантів витворюють ключові слова – зооназви (70,4%) і слова-конкретизатори тварин за їхніми властивостями (16,1%). Меншу частотність виявляють зоометафори, які у своєму складі містять назви частин тіла тварин (10,2%). Зрідка дев'ятдесятники вдаються до зоометафоричного переосмислення назв сукупностей тварин та найменувань їхньої діяльності, звуковимови (1,6%). Порівняння лінгвоестетичного функціонування зоометафор у персональних ідіолектах поетів-дев'ятдесятників показало, що найчастіше до мовностилістичного зображення докільля через тваринну семантику (порівняно з іншими типами метафор-оживлень) звертаються Ю. Бедрик (36,3%), С. Жадан (35,3%), А. Бондар-Терещенко (28,5%), М. Кіяновська (25,5%), Н. Неждана (22,0%), А. Бондар (19,6%), О. Яковина (18,9%). Ці поети є **адресантами зоометафоричного типу слововжитку**.

Квантитативний аналіз частотності вживання назв у ботанометафоричних метафорах показав: найчисельнішу групу становлять назви рослин, назви частин рослин, їхніх плодів (28,4%) і назви природних процесів, що характеризують рослин (27,5%), репрезентуючи неповторність мовних особистостей адресантів поетичної комунікації 1990-х років. Меншу кількість ботанометафор фіксуємо зі словами-конкретизаторами рослин за їхніми властивостями (12,8%). Не є визначальними для мовного почерку дев'ятдесятників ботанометафори, до складу яких входять назви сукупностей рослин (2,7%). Кількісні показники вживання поетами ботанометафор – залежно від кількості семантичного типу метафор-оживлень – уможливили висновок: В. Махно (32,3%), П. Вольвач (30%), І. Андрусяк (26%) є **адресантами ботанометафоричного типу слововжитку**, оскільки їхня поетична картина світу будується за допомогою вказаної лінгвоперсономи. На противагу цьому вказаний семантичний різновид метафор не є ознакою стилю С. Дзюби (4,1%), Н. Федорака (5,8%), Н. Дички (6,3%). Якщо порівнювати загальну кількість ботанометафор у віршованій комунікації 1990-х років, їхня кількість склала 13,9% (розрахунок здійснено від загальної кількості метафор-оживлень).

Мислення авторів-адресантів кінця ХХ ст. вимагає нових художніх засобів. Найглибиннішою причиною створення оказіональних химерометафор є прагнення митців дев'яностих передати ще ніким не усвідомлювані почуття, думки, асоціації, відкрити нові грані семантичного наповнення слова, прагматично вплинути на читача. Побудова мовної картини світу за допомогою химерометафор (2,1% від загальної кількості метафор-оживлень) засвідчує високі розумово-інтелектуальні здібності адресантів лінгвопоетичної комунікації кінця ХХ ст., відбиває тенденцію до ускладненої метафорики, що будується на парадоксальних асоціативних механізмах,

потенційних індивідуально-стилістичних значеннях слів. Найбільший відсоток уживань химероморфізмів (розрахунок здійснено від загальної кількості метафор-оживлень) містить ідіостиль Ю. Бедрика (9,0%), О. Галети (6,8%), В. Балдинюк (6,8%), О. Сливинського (6,4%). Саме ці поети є **адресантами химерометафоричного типу слововжитку**. Проте вказаними метафорами зовсім не послуговуються Д. Кубай, Н. Дичка, П. Михайлюк, П. Вольвач, І. Бондар-Терещенко, М. Розумний, І. Ципердюк, О. Чекмишев, Г. Крук, Г. Гармаш, С. Процюк, М. Савка, С. Дзюба. Останнє відбиває специфіку авторських уподобань та пріоритетів у доборі лексичних одиниць поетами-дев'ятдесятниками, їхній тип мислення, розвиток творчої уяви тощо.

За такою ж методикою можна описувати метафори-опредмечення. До прикладу, у поетичному тексті кінця минулого століття вони становлять 35,1% від загальної кількості метафор. Найбільша кількість образних опредмечувань характерна для художнього мовлення І. Ципердюка (82,5%), О. Горкуши (52,4%), Ю. Бедрика (52,1%), І. Андруссяка (45,4%), що вияскравлює цих поетів як **адресантів метафорико-опредмечувального типу слововжитку**. Водночас невелику кількість розглядуваних образів фіксуємо в ідіостилі О. Яковини (21,6%), Р. Скиби (22,4%), І. Бондаря-Терещенка (24,3%). Такі одиниці не є визначальними для стилю вказаних адресантів віршованої комунікації, оскільки вони зосереджені здебільшого на втіленні реалій фізичного або метафоричного буття через їхнє «оживлення».

Особливістю авторського слововжитку поетів-дев'ятдесятників є метафора-синестезія. Вона впливає з природно-біологічної властивості людини одночасно переживати інтерферовані враження, одержані від кількох органів відчуття. Витончена звукова, слухова, одоративна, дактильна оркестровка поезії 1990-х років налаштовує на певний настроєвий лад сприйняття, має неабияку прагматичну значущість у комунікації. Думки авторів емоційно й прагматично насажені.

Статистичний аналіз метафоричних висловів у персональних стилях поетів дев'яностих років минулого століття показав, що найбільшу кількість метафор-синестезій містять поезії Василя Махна (3,8% від загальної кількості метафор поета). Його кваліфікуємо як **адресанта синестезійно-метафоричного типу слововжитку**. Іміджевим показником адресантів віршованої комунікації 1990-х років Н. Дички (3,0%), П. Вольвача (2,5%), П. Михайлюк (2,3%), О. Яковини (2,0%), І. Андруссяка (2,3%) також є метафори-синестезії. Зрідка вдаються до індивідуалізації віршованої комунікації в такий спосіб В. Виноградов (0,5%), А. Дністровий (0,8%), Н. Неждана (0,8%), Д. Кубай (0,9%), О. Галета (0,9%), Р. Скиба (1,2%), А. Бондар (1,3%), І. Павлюк (1,4%), Л. Мельник (1,4%). Метафора-синестезія не є лінгвоперсонемою для індивідуальної картини світу В. Балдинюк, Н. Федорака, І. Бондаря-Терещенка, О. Солов'я, М. Розумного, О. Чекмишева, Г. Гармаш, Ю. Бедрика, О. Горкуши, С. Дзюби, Г. Крук, Р. Мельниківа, С. Поцюка, М. Савки, О. Сливинського, Н. Федорака, І. Ципердюка.

Ідентифікувальними й прагматичними чинниками українських поетів-адресантів є також зміни у структурно-граматичних моделях і типологічних виявах художніх образів. Художній образ в поезії репрезентовано на формально-структурному рівні бінарно через прості або складні моделі. Водночас прості метафори можуть бути експліцитними й імпліцитними. Статистичний аналіз показав: найвищий індекс уживань метафор розгорнутої структури – в ідіолекті В. Махна (13,3%), що дає підстави характеризувати його як **адресанта експліцитно-метафоричного типу слововжитку**. Формально-граматичний спосіб експліцитного метафоростворення властивий поетичній комунікації О. Горкуши (10,9%), С. Процюка (10,5%), П. Михайлюк (9,9%), М. Кіяновської (9,7%), С. Дзюби (9,6%), Ю. Бедрика (7,3%), І. Андруссяка (7%), Г. Гармаш (6,7%). Інколи вдаються до розгорнутого оформлення метафоричного значення М. Розумний (5,7%), П. Вольвач (4,8%), А. Дністровий (4,2%), Н. Федорак (4,1%), І. Павлюк (3,7%), В. Виноградов (3,6%), О. Сливинський (3,5%), Н. Дичка (3,1%), Д. Кубай (2,2%), С. Жадан (2,1%). «Розгорнуті» метафори не є визначальними для мовного стилю Р. Скиби (0,7%), А. Бондаря (1,0%), І. Ципердюка (1,1%), Л. Мельник (1,3%), О. Чекмишева (1,5%), О. Солов'я (1,6%), Г. Крук (1,6%).

Утім стилетворче навантаження у віршованій комунікації дев'ятдесятників сконцентроване здебільшого на імпліцитних метафорах. Порівняльно-статистичний аналіз уживання поетами-адресантами іменникових, прикметникових, дієслівних метафор засвідчив, що більшу стиліформувальну силу у віршованій мові кінця минулого століття мають метафоричні **дієслова** (36,7% від кількості імпліцитних художніх образів). **Коллективна мовна особистість поетів-дев'ятдесятників є дієслівно-метафоричного типу слововжитку**, оскільки семантична тканина поетичного дискурсу кінця ХХ століття – це не медитативний, безпристрасний тон висловлювання, який оформлюється субстантивами, а переважно динамічний художньо-мовний простір дій, процесів, станів. Квантитативний аналіз корпусу метафор у контексті ідіостилі поетів-дев'яностівців показав пріоритетно-мовні зацікавлення комунікантів: дієслівні метафори є визначальними для мовотворчості Н. Дички (46,9%), Р. Скиби (46,0%), М. Розумного (42,9%), О. Сливинського (42,4%), І. Павлюка (42,4%), Л. Мельник (42,1%), І. Старовойт (40,0%). Це **адресанти дієслівно-метафоричного типу слововжитку**. Нижчий індекс частотності мають вказані метафори в художній комунікації поетів-адресантів С. Процюка (21,1%), А. Бондаря (23,2%), І. Ципердюка (23,6%), С. Жадана (23,7%), О. Горкуши (24,4%), Д. Кубая (26,7%). Дієслівні метафори – своєрідні динамізатори художньо-образного мислення. Останнє вказує на інтровербну природу їхнього психічного модусу та на сангвістичний, холеричний тип темпераменту. Лінгвоперсонемою мовно-літературного покоління дев'ятдесятників є найпродуктивніша структурно-граматична модель дієслівного метафоричного

висловлювання «N1 + Vf». Останнє пояснюємо активними та динамічними подіями в соціокультурному житті суспільства упродовж 90-х років минулого століття. Адресанти частіше використовують метафори, семантичне ядро яких становить динамічна, а не процесуальна чи онтологічна ознака. З-поміж метафоричних дієслів стану спостерігаємо унікальні випадки функціонального переорієнтування та оригінальних позиційних зміщень предикатів стану у предикати процесу і дії (пор.: *лети мене, умирай її*), унаслідок чого постають неповторні метафорично-інноваційні образи.

Менший ідентифікувальний та лінгвоперсональний вияв в українській поезії 1990-х років мають іменникові метафори. Здебільшого це художні образи у формі генитивних конструкцій. Як і в словесній палітрі шістдесятників, так і у віршованій мові періоду 90-х років ХХ століття, генитивна метафора характеризує лаконізм мовного стилю авторів віршованих текстів, підкреслює інтелектуальну домінанту ідіостилію. Найчастіше оформлюють метафоричне значення в такий структурно-граматичний спосіб І. Ципердюк (56,8%), С. Жадан (52,7%), Д. Кубай (51,1%), О. Горкуша (46,6%), М. Кіяновська (45,9%), Н. Неждана (44%), Ю. Бедрик (42,1%), П. Михайлюк (41,8%), А. Дністровий (41,6%), І. Андрусяк (41,5%), Г. Гармаш (40%), О. Галета (40%). **Це адресанти іменниково-метафоричного типу слововжитку**, оскільки здебільшого використовують для побудови мовно-поетичної картини світу ефект мовної статичності, віддаючи перевагу структурно-граматичній моделі «N1 + N2» й організуючи виклад своїх думок через іменникові структурно-граматичні форми. Останнє вказує на екстравертну природу психічного влаштування адресантів, меланхолійний або флегматичний тип їхнього темпераменту. На противагу цьому вказаний тип метафори не є лінгвоперсонемою для іміджевих портретів О. Солов'я (20%), І. Бондаря-Терещенка (13,6%), Р. Скиби (12,3%). Переконаємося, що поезія 90-х років ХХ століття позначена прагненням авторів з прагматичною метою до ускладнених метафор, які потребують адекватних структурно-граматичних форм. У такий спосіб утворюються основні семантичні типи простих метафор кінця ХХ ст.: метафора-загадка, метафора-відкриття, метафора-порівняння, метафора-приписування властивостей, метафора-оречевлення, антропометафора. Компаративно-статистичний аналіз уживання іменникових метафор відносно інших груп простих метафор підтверджує, що імен-

никові метафори дев'ятдесятники залучають значно рідше (32,9% від кількості простих метафор).

Найменший індекс частотності з-поміж простих імпліцитних метафор мають прикметникові образи (30,3% від загальної кількості простих імпліцитних образів). Квантитативний аналіз уживання прикметникових метафор з прагматичною метою у віршованій комунікації 1990-х років уможливив висновок: О. Соловей (47,5%), Г. Крук (46,7%), О. Яковина (43,1%), С. Процюк (42,1%), Р. Скиба (41%), А. Бондар (40%), О. Чекмишев (39,7%), П. Вольвач (34,9%), Л. Мельник (34,5%) – **адресанти прикметниково-метафоричного типу слововжитку**, тоді як вказані образи мають низький індекс частотності й не виявляють імідж митців М. Кіяновської (13%), Н. Нежданої (15,6%), І. Ципердюка (19,1%). До метафоричних контекстів митці 90-х однаковою мірою залучають як відносні, так і якісні прикметники.

Поезія 90-х років ХХ ст. позначена прагненням авторів до ускладнених, герметичних метафор, які потребують адекватних структурно-граматичних форм, оптимально згущеного синтаксису (пор.: подвійні метафори), розгортання образу до рівня тексту. Очевидним є те, що поетична комунікація досліджуваного періоду репрезентує насамперед не комбінацію загальновідомих відношень реального світу в новій конфігурації, а будується за дієво-інтроспективним принципом інтелектуальної метафоризації, скомпонованої за моделлю «текст як текст», у якій мова постає як інтенційно-фікційна субстанція духовних аспектів буття, не релевантних референтному світу.

Висновки та перспективи досліджень у цьому напрямі. Обрана квантитативна методика дослідження, оперта на статистичні методи – залежно від частотності вживання художніх образів у віршованому словесному цілому, уможливила обґрунтувати новітній підхід до типології адресантів (адресант іменниково-метафоричного типу слововжитку, адресант зоометафоричного типу слововжитку тощо). Окрім цього, вдалося виявити найпродуктивніші моделі образних контекстів, простежити зрушення в семантико-когнітивних та структурно-граматичних моделях і типологічних виявах оказіональних образів як ідентифікувальних та прагматичних чинників поетичної комунікації, а також схарактеризувати **типи адресантів** віршованої комунікації в річищі **лінгвістики тексту, поетичної лінгвоперсоналогії**. Перспективою дослідження є опис текстової категорії «антропоцентричність» і її складників (адресант / адресат) в аспекті семантики, прагматики, комунікативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єщенко Т. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2009. 297 с.
2. Єщенко Т. Текстово-антропоцентричний вияв метафори українських поетів 1990-х років : монографія. Київ : Академвидав, 2018. 352 с.
3. Космеда Т. *Ego і Alter Ego* Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу : монографія. Дрогобич : Коло, 2012. 372 с.
4. Радзівська Т. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – соціум – культура – мовна особистість : монографія. Київ : Інформ.-аналіт. агентство, 2010. 491 с.
5. Синиця І. Мовна особистість автора у науково-гуманітарному тексті ХІХ ст. (комунікативний, культурологічний, образно-стилістичний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.02. Київ, 2007. 36 с.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

6. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.

REFERENCES

1. Yeshchenko, T. (2009). Lnhvistychnyi analiz tekstu [Linguistic analysis of the text]: navch. posibnyk. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
2. Yeshchenko, T. (2018). Tekstovo-antropotsentrychnyi vyiv metafory ukrainskykh poetiv 1990-kh rokiv [Textual and anthropocentric manifestation of the metaphor of Ukrainian poets of the 1990s]: monohrafiia. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
3. Kosmeda, T. (2012). *Ego i Alter Ego* Tarasa Shevchenka v komunikatyvnomu prostori shchodennykovoho dyskursu [*Ego and Alter Ego* of Taras Shevchenko in the communicative area of diary discourse]: monohrafiia. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
4. Radziievska, T. (2010). Narysy z kontseptualnoho analizu ta lnhvistyky tekstu. Tekst – sotsium – kultura – movna osobystist [Essays on conceptual analysis and text linguistics. Text – society – culture – linguistic personality]: monohrafiia. Kyiv: Informormatsiino-analitychne ahenstvo [in Ukrainian].
5. Synytsia, I. (2007). Movna osobystist avtora u naukovo-humanitarnomu teksti XIX st. (komunikatyvnyi, kulturolohichnyi, obrazno-stylistychnyi aspekty) [Linguistic personality of the author in the scientific humanitarian text of the XIX century (communicative, culturological, figurative stylistic aspects)]. (Avtoreferat dysertatsii doctora filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].

DICTIONARIES

6. Selivanova, O. (2006). Suchasna lnhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia [in Ukrainian].